

Voor het voetlicht.

Naar een breed toegankelijk kunstenlandschap voor mensen met een beperking.

Kris De Visscher

Met dank aan An Van den Bergh en Bart Rogé

Goeiemiddag iedereen, bonjour à tous,

Dēmos is een kenniscentrum. We zetten in op het vernieuwen en verdiepen van de participatie van kansengroepen aan cultuur, jeugdwerk en sport. De afgelopen jaren brachten we de podiumkansen van mensen met een beperking in Vlaanderen en Brussel in beeld. Onder de programmalijs [Podium*OPS](#) spraken we met bijna 90 organisaties en initiatieven. Van een opstartende theatergroep in een zorgvoorziening tot internationaal gewaardeerde dansgezelschappen. Tussen deze twee uitersten ontdekten we in Vlaanderen de **kiem van een breed toegankelijk kunstenlandschap** voor mensen met een beperking of een psychische kwetsbaarheid.

DEMOS est un centre de connaissance qui offre la possibilité à des groupes défavorisés de participer à la culture, au travail des jeunes et au sport. Ces dernières années, les chances de monter sur scène pour des personnes handicapées en Flandre et à Bruxelles ont été montrées en image. Dēmos a ainsi découvert le noyau d'un paysage artistique largement accessible pour les personnes porteuses d'un handicap mental ou pour des personnes avec une fragilité mentale.

Binnen de amateurkunsten, de cultuureducatie, het Deeltijds Kunstonderwijs, de Kunsthumaniora en het Hoger Kunstonderwijs groeien de kansen voor mensen met een beperking om hun artistieke talenten te ontwikkelen en om zich volledig te wijden aan hun passie. Op dit moment tellen we ook **vijf structureel ondersteunde kunstenorganisaties** die werken met mensen met een beperking of een psychische kwetsbaarheid en een belangrijke voorbeeldfunctie hebben. De kunstenaars in kwestie kunnen er met regelmaat en in het juiste kader doen wat ze moeten doen: onderzoeken, creëren, repeteren, tonen, leren, trainen, **Maar voor de periode 2017 – 2021 verliezen drie van de vier hun structurele erkenning binnen het kunstendecreet.**

Actuellement, la Flandre dispose de cinq organismes artistiques soutenus par une structure de travail pour des personnes porteuses d'un handicap mental ou à fragilité mentale. Mais pour la période 2017-2021 trois de ces organisations ont perdu leur reconnaissance structurelle dans le décret Arts.

Deze beslissing toont nog maar eens hoe broos dit landschap is. Het is nog lang geen ecosysteem waarin kunstenaars kunnen doorstromen. De financiering blijft precair, specialisatie gering, drempels blijven hoog en we missen nog belangrijke schakels.

Kunstenaars met een beperking of een psychische kwetsbaarheid blijven afhankelijk van de schaarse mogelijkheden die hen en cours de route of hors circuit geboden worden. Er is werk aan de winkel, zeker als we Vlaanderen vergelijken met de directe buurlanden. Wist u dat de Britse overheid met [Unlimited!](#) een ambitieus ondersteuningsprogramma opzet voor kunstenaars met een beperking? En The British Council promoot met [Disability Arts International](#) fier de eigen podiumkunst met mensen met een beperking als ‘groundbreaking’ en ‘the last avant-garde’. Dat zijn perspectieven waar wij voorlopig alleen maar van kunnen dromen.

En nochtans zou dit werkveld in Vlaanderen een extra boost kunnen gebruiken. **Aan vier evoluties merken we hoe de podiumkunst van mensen met een beperking zich steeds verder emancipeert:** (1) kunstenaars met een beperking worden meer ernstig genomen als volwaardig kunstenaar en hun werk wordt op zijn artistieke merites beoordeeld, (2) wat gethematiseerd wordt in het kunstproduct gaat verder dan (de ervaring van) de beperking, (3) de samenwerking tussen kunstenaars met en zonder beperking groeit steeds meer uit tot een gelijkwaardige, wederzijdse uitwisseling en (4) de publieke belangstelling is breder dan het directe netwerk van vrienden en familie.

Demos démontre l'émancipation des arts de la scène pour les personnes handicapées par quatre évolutions: (1) des artistes handicapés sont pris plus au sérieux comme étant des artistes complets et leur travail sera jugé sur leur mérite artistique, (2) ce qui est thématisé dans le produit artistique va au delà (de l'expérience) de la limite, (3) la collaboration entre artistes avec et sans handicap devient un échange mutuel égal et (4) l'intérêt public est plus large que le réseau direct des amis et de la famille.

De podiumkunst van en met mensen met een beperking maakt dus een sterke evolutie door, en het landschap aan mogelijkheden breidt met mondjesmaat uit. Toch staan we nog maar aan het prille begin van een veelbelovende ontwikkeling. Dēmos ziet 4 grote werven/ uitdagingen om het artistiek potentieel van mensen met een beperking te realiseren.

1. Meer en meer gelijke mogelijkheden om vanaf jonge leeftijd kunst te verkennen
In de praktijk blijven de artistieke mogelijkheden voor mensen met een beperking nog steeds veel te mager. Het hangt momenteel te sterk af van het toeval of mensen kansen krijgen om kunst te verkennen. Hiervoor moeten inspanningen geleverd worden in die contexten die dicht bij mensen met een beperking staan of die een brede basisopdracht hebben: onderwijs, zorg, educatie, amateurkunst, lokaal cultuurbeleid... Zij hebben de opdracht om van jongs af aan de kloof tussen de kunsten en mensen met een beperking te verkleinen.

2. Meer ruimte voor (mede)eigenaarschap
Het is in een evenwaardige en intense samenwerking tussen kunstenaars met en zonder beperking dat de inclusieve podiumkunst haar volledige potentieel kan realiseren, voor alle betrokken partijen. Deze samenwerking komt er niet zomaar. Ze vergt een sterk (mede)eigenaarschap van iedereen in het proces. We zien heel veel mogelijkheden om mensen met een (verstandelijke) beperking eigenaarschap te laten opnemen, in alle fasen van het creatieproces, maar ook op het vlak van organisatieontwikkeling en in de ontplooiing van hun eigen artistiek traject en deze kunnen nog meer benut worden.

3. Meer spreidingskansen en kunstkritiek
Veel muziek-, theater- en danspraktijken die werken met personen met een beperking geven aan dat nog te weinig mensen hun werk zien. Hun landelijke spreiding is vaak een pijnpunt.

Hiervoor zijn gezelschappen afhankelijk van specifieke podia zoals kunstenhuizen en cultuurcentra en de programmatoren die deze podia vullen, maar ook van recensenten en media. Om inclusieve podiumvoorstellingen te bekijken en te beoordelen, pleiten we voor een esthetisch model dat een grotere complexiteit en diversiteit aan menselijke variatie toelaat.

DEMOS voit quatre grands chantiers ou défis pour réaliser le potentiel artistique des personnes porteuses d'un handicap mental: (1) de plus en plus d'égalité des chances à explorer l'art dès le plus jeune âge, (2) de plus en plus de parcours divers pour découvrir et développer les talents (3) plus d'espace de (co) propriété et (4) plus de diffusion et de critique artistique.

4. Meer en meer diverse parcoursen om talenten te ontdekken en te ontwikkelen

We gaan iets dieper in op de vierde uitdaging, het thema van vandaag: talentontwikkeling. We zien talentontwikkeling als een proces dat zich afspeelt in een continuüm dat zowel binnen de vrije tijd, het onderwijs als de professionele kunsten plaatsgrijpt en zeker niet als enige finaliteit heeft om een professionele carrière uit te bouwen. In het kader van deze inspiratienamiddag focussen in het bijzonder op mensen met een beperking die intensief bezig zijn met theater, muziek of dans, over talenten beschikken die verder ontwikkeld kunnen worden en/of de ambitie hebben om professioneel door te breken. De focus van de artistieke activiteit ligt met andere woorden op de ontwikkeling van artistieke vaardigheden of producten en niet (of veel minder) op ontspanning of vrijetijdsbesteding of op het teweegbrengen van veranderingen op psychosociaal vlak.

In de praktijk stellen we echter vast dat er nog een grote kloof bestaat voor mensen met een beperking tussen podiumkunst als vrijetijdsbesteding of als (semi)professionele activiteit. De mogelijkheden voor talentontwikkeling binnen de podiumkunsten zijn er weliswaar, maar ze bereiken onvoldoende mensen met een beperking. Performers met een beperking doorlopen in de meeste gevallen een atypisch professioneel parcours en krijgen hun training buiten de mainstream opleidingsmogelijkheden. Er zijn ons amper podiumkunstenaars met een beperking bekend die een erkend diploma in de podiumkunsten op zak hebben. En toch maakten we kennis met heel wat kunstenaars die zich moeiteloos mogen meten met andere kunstenaars die wel formeel geschoold zijn.

Le quatrième défi est le talent, le thème d'aujourd'hui. Démos observe qu'en Flandre et à Bruxelles il existe encore un écart important pour les personnes porteuses d'un handicap entre la réalisation à des fins récréatives et (semi) professionnelles. Les opportunités de développer le talent en arts de la scène sont là, mais elles n'atteignent pas assez de personnes handicapées. Les performers handicapés, dans la plupart des cas, ont un parcours professionnel atypique et obtiennent leur formation en dehors des sentiers battus et d'éducation traditionnelles.

Een opmerkelijke vaststelling die we deden, is dat veel drempels voor talentontwikkeling van kunstenaars met een beperking hun wortels lijken te vinden in dominante esthetische opvattingen over kunst en kunstenaars en de mate waarin deze gelinkt zijn aan een perfect lichaam en een gezonde geest. Vanuit deze dominante opvattingen kunnen we een vicieuze cirkel ontwaren, want ze leiden tot drempels voor de reguliere opleidingsmogelijkheden, wat er op zijn beurt voor zorgt dat minder kunstenaars met een beperking doorstromen naar de professionele gezelschappen en podia. Dit zorgt er dan weer voor dat kunstenaars met een beperking niet of nauwelijks zichtbaar zijn voor een breder publiek, en het aan rolmodellen

ontbreekt om nieuwe kunstenaars te doen instromen. Op die manier worden de dominante opvattingen bevestigd over de podiumkunsten en wie podiumkunstenaar kan en mag zijn.

De centrale vraag als het gaat over talentontwikkeling van mensen met een beperking in de podiumkunsten is dan ook: hoe kunnen we als maatschappij die negatieve spiraal doorbreken? In het veld zien we alvast twee soorten praktijken die het pad effenen voor podiumkunstenaars met een beperking. Er zijn organisaties en projecten die inzetten op podiumtalent van mensen met een beperking los van bestaande opleidingsinitiatieven zoals Theater Stap in Turnhout, Theater Tartaar in Lennik, Platform-K in Gent, de werkplaats Zet6 van gemeenschapscentrum De Zeyp of de theateracademie van Tievo in Tienen. Maar ook binnen de reguliere opleidingsmogelijkheden, het kunstonderwijs en cultuureducatieve organisaties zijn er organisaties en projecten die actief mensen met een beperking aantrekken en hiervoor de nodige aanpassingen doen. Zo worden sinds kort belangrijke inspanningen geleverd in het deeltijds kunstonderwijs, met resultaat. Vorig schooljaar maakten 1267 leerlingen gebruik van een zogenaamd individueel aangepast curriculum, een verviervoudiging ten opzichte van het schooljaar daarvoor. Binnen het hoger kunstonderwijs zien we voorlopig weinig of geen mensen met een beperking instromen in de opleidingen. Wel zijn er projecten en experimenten die inclusie onderzoeken zoals bijvoorbeeld in de dansopleiding van het Koninklijk Conservatorium AP Hogeschool Antwerpen.

Beide sporen zijn valabel en kunnen naast elkaar bestaan. Door kleine stappen te zetten in een (doelgroep-)specifieke organisatie of een initiatief op maat hors circuit kan doorstroming naar reguliere opleidingsmogelijkheden mogelijk gemaakt worden. En omgekeerd kan het voor sommige mensen heel waardevol zijn dat ze in aangepaste circuits terechtkunnen om in een veilige context de eigen grenzen te verleggen. Wij pleiten dan ook voor erkenning en ondersteuning van beide sporen. Daarnaast komt het erop aan de juiste schakels te vinden, deze op elkaar te laten aansluiten en samenwerkingen tot stand te brengen om nieuwe in-, door- en uitstroomnetwerken te creëren

Om echt werk te maken van talentontwikkeling van mensen met een beperking in de podiumkunsten lijkt vooral een shift in denken nodig. Van een verticaal of piramidaal denken over talentontwikkeling, waarin stap oor stap, met steeds minder mensen en onder steeds meer prestatiedruk naar de top wordt toegewerkt, moeten we meer in de breedte gaan kijken en de waarde erkennen van diverse praktijken die naast en vooral in verbinding met elkaar kunnen bestaan. Een dergelijk horizontaal denken is maar mogelijk als we talentontwikkeling niet definiëren vanuit één voorgeschreven esthetisch model, maar toelaten dat genres, culturele referentiekaders of een canon voortdurend in beweging zijn en uitgedaagd kunnen worden door de ontwikkeling van nieuwe artistieke talen.

Demos fait remarquer que de nombreux obstacles pour développer le talent artistique des personnes porteuses d'un handicap semblent trouver leurs racines dans les conceptions esthétiques dominantes de l'art et des artistes, et la mesure dans laquelle ils sont liés à un corps parfait et à un esprit sain. Il y a 2 types de pratiques qui tentent de briser ce cercle vicieux: la pratique dans un circuit alternatif comme le travail socio-artistique et les projets dans les formations régulières, tel que la mise en place d'un programme individualisé dans l'enseignement à temps partiel. Demos appelle à un plus grand investissement dans les deux types de pratiques et plus de liens et de réseaux entre les formations régulières et les plates-formes alternatives pour le développement du talent.

De afgelopen jaren hadden we het voorrecht om tal van kunstenaars, recensenten, programmatoren, docenten en professionals uit allerlei sectoren te ontmoeten die geloven in het artistiek potentieel van mensen met een beperking. Deze ontmoetingen vormden de inspiratie voor een stevige publicatie over inclusieve podiumkunst. Op 13 oktober stellen we in CC Berchem dit boek aan u voor, samen met een staalkaart van actueel inclusief werk. U bent bij deze van harte uitgenodigd.

Le 13 octobre , Demos présente sa publication à Anvers' Voor het voetlicht' – sur les arts de la scène pour les personnes porteuses d'un handicap mental .Bienvenu à tous!
--